

THE IMPACT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY ON PRODUCTIVITY ACCOUNTING AND LIBRARY MANAGEMENT

UTJECAJ INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE NA PRODUKTIVNOST RAČUNOVODSTVENOG I KNJIŽNIČNOG POSLOVANJA

MARINCLIN, Antonija & MIKIC, Ivana

Abstract: *In this paper, we will show the structure of the accounting and library management and their attitude and productivity in today's world of information and communication technologies. The structure of both operations will be described in more detail through the purchase of library materials, then through legal frameworks with special observe on electronic books and her influence on both managements in today's information society.*

Key words: *ICT, management of accounting, management of Library, legal frameworks, electronic books*

Sažetak: *U radu ćemo prikazati strukturu računovodstvenog i knjižničkog poslovanja i njihov odnos i produktivnost u današnjem svijetu informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Strukturu oba poslovanja поближе ćemo opisati kroz nabavu knjižnične građe, zakonske okvire s posebnim osvrtom na elektronsku knjigu i njezin utjecaj na oba poslovanja u današnjem informacijskom društvu.*

Ključne riječi: *ICT, poslovanje računovodstva, poslovanje knjižnice, zakonski okviri, elektroničke knjige*

Authors' data: Antonija Marinclin, prof., Veleučilište u Požegi, Požega, avalesic@vup.hr; Ivana Mikić, dipl. oec., Veleučilište u Požegi, Požega, imikic@vup.hr

1. Uvod

U proteklih nekoliko desetljeća svjedoci smo velikih promjena nastalih pod utjecajem informacijskih i komunikacijskih tehnologija u području svih naših aktivnosti pa tako i unutar knjižničnih i računovodstvenih poslovanja. Društvo u cjelini suočeno je ubrzanom komunikacijom i sve većim brojem publikacija tj. s povećanom produkcijom znanja što dovodi do kvalitativnih promjena u načinu rada. Nove informacijske i komunikacijske tehnologije napravile su dubok utjecaj na društvo u cjelini i danas se već može reći da se nalazimo u informacijskom društvu. S jedne strane smanjena su neka fizička ograničenja, prostorna ograničenja i ograničenja u diseminaciji informacija, a s druge strane dolazi do raznih problema posebice u računovodstvenom smislu. Odnos između dva posve različita poslovanja nastao je u trenutku osnivanja knjižnice, njenom organizacijom i popunjavanjem s knjižničnom i neknjižničnom građom. Svaka nabavljena knjiga morala je imati svoj račun. Danas se knjižnični fond popunjava ne samo tiskanim oblicima knjiga i časopisa nego i elektronskim inačicama istih. Sve je češće u uporabi elektronska knjiga zbog svoje dostupnosti, a ona kao takva stvara problem u računovodstvenom smislu (nematerijalna imovina i drugačija stopa PDV-a), dok u knjižničnom smislu stvara problem u načinu posudbe. Ujedno dotične vrste dokumenata povlače i pitanje autorskih prava, njihovih zakonskih ograničenja.

U nastavku rad pozabaviti ćemo se tim pitanjima, osvrtima na zakonske regulative oba poslovanja i nastojanja kako bi se to u skoroj budućnosti moglo riješiti.

2. Računovodstveno poslovanje nabave knjižnične građe – elektroničke knjige

Imovina se klasificira po svojoj vrsti, trajnosti i funkciji. Mi ćemo govoriti o proizvedenoj dugotrajnoj materijalnoj imovini u koju pripadaju knjige, umjetnička djela i ostale izložbene vrijednosti i iskazuju se na računima skupine 02. Knjigama se prema čl. 26. st. 4. Pravilnika o proračunskom računovodstvu smatraju i stručna, znanstvena i ostala izdanja koja se nabavljaju za potrebe stručnog i kontinuiranog obrazovanja i obavljanja djelatnosti. Dakle, na ovom računu se iskazuju i knjige u knjižnicama koje su ustrojene pri školskim, visokoškolskim i drugim ustanovama odnosno osobama koje su obveznici primjene proračunskog računovodstva. Knjige koje se iskazuju kao imovina u načelu se ne ispravljaju – otpisuju.[7] No, u nekim okolnostima i za njih je dopušten otpis i treba ih otpisivati prema propisanoj godišnjoj stopi. Druga bitna stavka je cijena, s obzirom da je to imovina, ako se nabavlja, iskazuje po trošku nabave čiji je sastavni element kupovna cijena, smatra se da se popusti koji su iskazani na primljenom računu za odgovarajuću isporuku utječu na trošak nabave, što znači iskazuje se nabavna vrijednost knjige. Stoga, knjige će kao prepoznatljivi račun u knjigovodstvu imati račune podskupine 024 jer je riječ o trajnim vrijednostima.[2] Već se razlika javlja između tiskane i elektronske knjige u obračunu stope PDV-a prema čl. 38. st. 2. točka c) Zakona o PDV-u (NN73/13, 148/13) i čl. 47. st. 1. točka c) Pravilnika o PDV-u (NN79/13, 160/13), koji se za tiskana izdanja tj. knjige stručnog, znanstvenog, umjetničkog, kulturnog i obrazovnog sadržaja za visokoškolsko obrazovanje u svim fizičkim oblicima plaća 5% dok se za

elektronska izdanja primjenjuje stopa od 25%. [8] Zaključujemo da se elektronska knjiga smatra dugotrajnom nematerijalnom imovinom, a u računovodstvenom smislu se tretira kao svaka druga knjiga i evidentira se na kontu podskupine 024 i u njenu vrijednost ulaze popusti, porezi i slično i ona kao takva povećava imovinu. Sraz između različitih stopa PDV-a, koje smo spomenuli, javlja se zbog toga što Europska unija, kojoj je naše zakonodavstvo prilagođeno, prema Direktivi 2006/112/EZ knjigu u materijalnom obliku, bio to elektronski medij ili tiskano izdanje, smatra kao isporuku dobra, a e-knjigu kao isporuku usluge te se stoga na nju ne može primijeniti snižena stopa poreza na dodanu vrijednost.

Europska komisija mora uzeti u obzir taj problem jer koči razvoj e-nakladništva, a time i prodaju e-knjiga ne samo u Hrvatskoj gdje je ta djelatnost još uvijek u povojima, nego i u drugim zemljama.

Red. br.	Opis	Iznos	Račun	
			Duguje	Potražuje
1.	Nabava e-knjige	87,50	42411	24241
2.	Evidentiranje imovine i izvora	87,50	02411	91111
3.	Plaćanje računa	87,50	24241	11121

Tablica 1. Primjer knjiženja nabave elektronske knjige

3. Knjižnično poslovanje nabave knjiga s o posebnim svrtom na nabavu elektroničkih knjiga

Knjižnice su oduvijek bile zainteresirane za tehnologiju i s njome povezane, kako u upotrebi suvremene tehnologije u poslovanju i pružanju usluga tako i u korištenju novih komunikacijskih tehnologija. Većina knjižnica upotrebljava više različitih komunikacijskih tehnologija za nabavu, osiguranje pristupa, diseminaciju i zaštitu zabilježenog znanja. S obzirom na stanje u nakladništvu i zahtjeve korisnika knjižnice za velikim brojem različitih medija te zahtjevima za elektroničkim dokumentima, knjižnica je rastrgana da ispuni sve zahtjeve.[1] Knjižnični fond nije statičan i potrebno ga je konstantno dograđivati, imajući na umu potrebe korisnika. Opseg knjižničnog fonda ovisi ponajprije o namjeni, postojećem fondu i financijskim sredstvima.

U knjižničnom poslovanju navode se četiri načina nabave knjižnične građe: kupnja, zamjena, dar, vlastita izdanja.[4] Kupnja je nedvojbeno oblik nabave koji je napovoljniji jer omogućuje dosljednost i sustavnost u pribavljanju građe, ali i ostali su načini nabave neizbježni u izgradnji fonda. Nekoliko načina nabave uobičajilo se u knjižničnom poslovanju: čvrstom narudžbom onoga što je neophodno za nastavni plan i program; na temelju oglednog primjerka; te trajnom narudžbom prvenstveno se odnosi na serijske publikacije- nije potrebno svake godine pisanom zamolbom produžavati pretplatu. Faze u izgradnji knjižničnog fonda sastoji se u istraživanju detaljnih izvedbenih planova i popisa ispitne literature, zatim plana nabave, selekciji i pročišćavanju fonda. Nakon što se zaprimi, pristigla se građa raspoređuje i uključuje i knjižnični fond na način da se unose svi potrebni podaci od ukupne cijene,

dobavljača, broja računa u računovodstvenom smislu kako bismo dobili vezu. Nakon unosa, računovodstvo dodjeljuje svakoj knjizi svoj inventarni broj kojim se sastavlja popisna lista osnovnih sredstava. Time dolazimo do glavnog problema u današnjem svijetu tehnologija, sve se više zahtjeva dostupnost e-knjiga jer je sve više zastupljena i sve dostupnija. Korisnici knjižnice žele u što kraćem vremenu doći do informacija. Potpuno novi oblik uporabe e-knjiga omogućio je Internet kao skup međusobno povezanih dokumenata hiperlinkovima stvarajući razne baze podataka u kojima se nalaze članci, časopisi, knjige označenih vlastitim brojem, bilo da je on jedina identifikacijska oznaka ili tek sastavni dio oznaka DOI i URN specifičnih za elektroničku građu.[3] Interes za e-knjigu se povećava, iako ga ograničava dostupnost (cijena) e-čitača.

No u Hrvatskoj će se prije uvođenja e-knjiga u knjižnicama uz sve navedeno morati riješiti brojna pitanja – od autorskog i posudbenog prava, PDV-a koji e-knjigu ne tretira kao knjigu, konzorcijalne nabave, problema piratizacije, ograničenja broja posudbi pojedinačnog naslova, odluke o (ne)nabavi e-čitača u knjižnicama i brojna druga, još za sada nevidljiva pitanja, dakle, jasne strategije svih sudionika u lancu.[6]

4. Zakonski okviri u knjižničnom poslovanju

Temelj knjižničnog poslovanja počiva na Zakonu o knjižnicama. Također vrlo bitan zakon za knjižničare je i Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. Kad govorimo o elektronskim knjiga i njihovoj primjeni u knjižnicama ne možemo zaobići upravo navedeni zakon jer uvođenje elektroničkih knjiga u knjižnične zbirke može postati privlačna nova usluga koja može pripomoći knjižnicama da podignu razinu zadovoljstva korisnika, a nekim knjižnicama (primjerice narodnim) može pomoći i da privuku nove skupine korisnika (od korisnika s nekim oblikom invaliditeta do onih mlađih, do tada nezainteresiranih za knjižnice i okrenutih u potpunosti novim tehnologijama.)[2] Nabava i posudba elektroničkih knjiga za knjižnice može teorijski imati jako mnogo prednosti. Naime, elektroničke knjige ne zauzimaju prostor, što je iznimno velika prednost za gotovo sve knjižnice. Pristup bi mogao biti neograničen: knjižnica bi mogla kupiti samo jedan naslov elektroničke knjige kojem bi pristup bio neograničen i višekratan. Dakle, pristup sadržajima više ne mora biti ograničen radnim vremenom knjižnice ili činjenicom da je knjiga trenutačno posuđena i da se mora čekati da ju netko vrati prije nego ju netko drugi posudi. Budući da korisnik ne mora dolaziti u knjižnicu da bi vratio knjigu, nema ni zakasnina za one zaboravne. Knjige se ne habaju, ne oštećuju. I dakako, elektroničke knjige trebale bi biti jeftinije. No, ovo su samo teoretske prednosti.[5] Posebice su nejasna i nedovoljno definirana pitanja vlasništva nad elektroničkom knjigom koja se skrivaju iza engleskog pojma upravljanje vlasničkim pravima (*Digital Rights Management*, DRM). Naime, budući da su u elektroničkom okruženju manipulacija tekstom, kopiranje datoteka te njihovo raspačavanje iznimno jednostavni, javila se potreba za uspostavljanjem sustava (pomoću softvera ili hardvera) koji bi onemogućio zloporabu ili kršenje autorskih/vlasničkih prava digitalnog sadržaja. Ovo su iznimno značajni problemi te se pojavila potreba da se posebno reguliraju pitanja autorskih i vlasničkih prava u elektroničkom okruženju. Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (*World*

Intellectual Property Organizatio, WIPO), bavi se pitanjima zaštite prava ponajviše zbirki različitih djela (primjerice baza podataka), ali za elektroničke knjige su najvažniji oni dijelovi koji se odnose na zaobilazanje mehanizama zaštite tih prava. Nedvojbeno je da je pravna zaštita intelektualnog vlasništva potrebna, osim ako se radi o specifičnim oblicima uporabe poput razumne uporabe (tzv. 'fair use') i sl.[5] U Hrvatskoj se prava autora štite Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima. Taj zakon u srodna prava uključuje "prava proizvođača baza podataka na njihovim bazama podataka". Iako Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima ne govori izričito o elektroničkim knjigama ili drugim sadržajima na internetu i po svome je sadržaju blizak WIPO-ovom dokumentu, ovo je korak bliže prema reguliranju i zaštiti prava autora u elektroničkom okruženju.[2]

5. Zaključak

Zaključiti možemo da tehnologije uvelike mijenjaju društvo i njihova poslovanja donoseći sa sobom brojne mogućnosti koje olakšavaju pristup relevantnim informacijama i organizaciji sami poslovanja. U odnosu na računovodstvo i knjižnicu dolazi do lakše komunikacije i suradnje iako ubrzana tehnologija stvara, u određenim oblicima kao što su elektronske knjige, poteškoće koje će se morati riješiti kako bismo i takve usluge mogli ponuditi našim korisnicima.

6. Literatura

- [1] Gorman, M. (2006). *Postojana Knjižnica: tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom*, Hrvatsko knjižničarsko društvo, ISBN 953-6001-35-7, Zagreb
- [2] Horvat, A.; Živković, D.(2009). *Knjižnice i autorsko pravo*, Hrvatska sveučilišna naklada, ISBN978-953-169-208-3, Zagreb
- [3] Keča, M. (2012). E-knjiga- najnoviji oblik knjige. *Knjižničar/ka*, Vol.3,br.3, Dostupno na: www.kdr.hr/drustvo/kdr-2012-html/Casopis-KDR-2012_4.htm Pristup: 28-03-2014
- [4] Tadić, K. (1993). *Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare*, Naklada Benja, Rijeka
- [5] Petr Balog, K.; Feldvari, K. (2013). Nabava elektronskih knjigau knjižnicama: s posebnim osvrtom na upravljanje vlasničkim pravima. *Vjesnik biblioteka Hrvatske* 56,br.1/2, str.79-106, ISSN 0507-1025
- [6] Sviben, Z. (2011). E-knjiga u knjižnicama. *Novosti-Hrvatsko knjižničarsko društvo*, No.54, (prosinac 2011.), Dostupno na: www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/495 , ISSN 1333-9575 Pristup: 28-03-2014
- [7] Dremel, N. et al.(2011). *Računovodstvo proračuna i proračunskih korisnika*. RRiF, ISBN 978-953-272-046-4, Zagreb
- [8] Javor, Lj. (2013). *PDV u Republici Hrvatskoj od 1.srpnja 2013*.TEB poslovno savjetovanje, ISBN 978-953-329-030-0, Zagreb